

Hajnal Géza:

Gérecz Attila nyomában: hadifogság Németországban

A korán megözvegyült édesanya 1944 szeptemberétől a nagyváradai Magyar Királyi Gábor Áron Honvéd Tüzérségi Hadapródiskolába íratta legkisebb gyermekét, Attilát.¹

Az intézményt a frontvonalak tolódása miatt Sümegre költöztették, ide vonult be a tizenöt éves fiú. A háború miatt az ő évfolyamában csak nagyon kevesen kezdték a tanulmányaikat, Géreczet a 4. ütegbe osztották be, ami gépvontatású légvédelmi egység volt.

Gérecz katonaiskolás hónapjairól egyetlen visszaemlékezés maradt az utókorra Zsilinszky László jóvoltából.² Az egykori bajtárs leírása szerint 1944 végén ismerkedtek össze, közös emeletes ágyukon Attila aludt felül, és Zsilinszky már a bemutatkozáskor ráérezett későbbi barátja stílusára: – Milyen Attila? – tudakoltam. – Süket vagy? – kérdezte vissza.³

Vagány, elszánt, gyors fiúnak ismerte meg Géreczet, akivel rengeteg időt töltöttek együtt a különféle kiképzések szüneteiben, szaporították a szót, állítólag Attila nőekkel folytatott kalandjai is rendszeresen előkerültek. 1944 decemberében rövid időre búcsút intettek egymásnak, hazaengedték őket karácsonyozni. Az ünnep másnapjára azonban Pestet ostromgyűrű vette körül, így idő előtt vissza kellett indulnia Sümegre. A sikeresen visszatért hadapródokat 1945. január 12-én indították el Németországba, az életveszélyes vonatút három napig tartott, amikor a Bodensee partjára, Friedrichshafenbe érkeztek. Az állomás épülete felújított állapotában így néz ki napjainkban (1. kép).

¹ A fellelhető forrásokban rendre felbukkan Kőszeg és olykor Sopron is Attila kadétiskolájának helyszínéeként, egy helyen még Marosvásárhelyt is olvastam; ezek téves információk. Már csak Pécs hiányzik, ugyanis ebben az öt városban hoztak létre az alreál iskolák helyett hadapródiskolákat a második világháború idején. Ugyanakkor Kőszeg emlegetése nem nagy tévedés, mivel Nagyváradról először valóban odaköltöztették át az intézményt, ám nem a híres Magyar Királyi Hunyadi Mátyás Reáliskolai Nevelőintézet (Ottlik iskolája) épületébe, hanem a tanítóképző iskola tanépületébe és internátusába, ahonnan tovább kellett költözni Sümegre és Csabrendekre a Budapestről letelepülő államigazgatási hivatalok helyigénye miatt. Így az sem kizárható, hogy Gérecz 1944 nyár végén valóban Kőszegre vonult be, és csak novemberben került Sümegre. Hadapródiskolás igazolványa a hagyatékban megtalálható.

² ZSILINSZKY László, *A kamasz Gérecz Attilával Sümegtől a francia hadifogságig, = Sorsod művészete 2 - Gérecz Attila versei és utóélete*, szerk. KÁRPÁTI Kamil, Budapest, Stádium Kiadó, 2006. 17-21. oldal, Zsilinszky László neve sehol sem szerepel a hadapródiskolásokról szóló kötetben (*Nagyváradai tüzér hadapródiskolások voltunk*, szerk. MUCSY Iván et al., Budapest, Agroinform, 2005.). Ezzel együtt a könyvben Bérczy László nagyon hasonlóan meséli el a történetet a Németországi utazásról és a fogságba esésről, segítségül hívva Pruzsinszky László tartalékos tüzér főhadnagy visszaemlékezését.

³ Uo.

1. kép. Friedrichshafen vasútállomása

Elhelyezésük egy német kiképzőközpontban volt a város szélén lévő erdő közelében. Ennek nyoma ma már nem található, a reptér viszont működik, mint a zeppelin léghajók légikikötője. Eredetileg a léghajókat is ebben a városban gyártották.

2. kép. Repülőtér a város határában

A Christine Gerecz által őrzött családi hagyatékban egy fekete-fehér képeslapot találtam a városról (3. kép), hátoldalán Gerecz Attila írásával: „Nyaralásom színhelye” szöveggel.

3. kép. Gérecz Attila képeslapja 1945-ben

Április közepére ért oda a front, ezért a német parancsnokság elrendelte a hadapródiskola azonnali bevetését. Ezt a magyar tisztek Szász Oszkár parancsnok indítványára határozottan megtagadták, mire a németek a magyarok családtagjainak felkoncolásával fenyegetőztek. Honfitársaink a következő éjszaka kiürítették a laktanyát, a közeli erdőbe vetették be magukat, kiépítve a körkörös védőállásokat. Lövészteknőt ástak maguknak, kereszt alakúra kötözött deszkákra felírták a nevüket, s várták a fejleményeket. Az életük attól függött, melyik náció katonái érnek hamarabb az erdőhöz: a „szövetséges” németek, vagy az ellenséges erők képviselőiben a franciák.

Dél előtt megjelentek a pár száz méterre lévő műúton az első Schermann páncélosok, francia felségjellel. Már túljutottak az erdő középvonalán, amikor megálltak. Tisztán láttuk, hogy a tornyok sorban az erdő felé fordulnak. Attila tett valami megjegyzést („ezek most szarrá lónek minket”), de nem történt más, csak az erdőbe betévedt három gyalogos francia katona; egy őrmester és két marokkói. Azonnal megadták magukat. Franciául jól beszélő ütegparancsnokunk tisztázta velük, hogy itt egészen más a helyzet, azután együtt mentek a páncélosokhoz jelentéstételre. Gondolom, az őrmester büszkén jelentette, hogy harmadmagával vagy ezer foglyot ejtett.⁴

Ebből a jelenetből is láthatjuk a háború teljes abszurditását, és hogy miket kellett kamaszként átélnie abban az időben a fiúknak. Élettapasztalatuk és életösztönük koravénné tette őket már az érettségi előtt.

A franciák annak rendje és módja szerint lefegyverezték a magyarokat, miközben értékelték a németek elleni bátor fellépésüket. Parancsnokuk Mozat tábornok ezért nem hadifoglyoknak, hanem „szabad elhurcolt személyeknek” nyilvánította őket, amit a számukra kiállított igazolvány hitelesített, ötven kilométeres körzetben szabad mozgást engedélyezve részükre.

Friedrichshafent porig bombázták az amerikaiak (4. kép), ennek emlékére őrzik egy halvány fotó a kastélypark evangélikus templomában.

⁴ ZSILINSZKY 2006. 19. oldal

4. kép. A porig bombázott kikötőváros

5. kép. Friedrichshafen látképe napjainkban

A móló végébe épített kilátótoronyból első ránézésre ugyanaz a kép fogad minket, mint ami Attila képeslapján látható. Ám ha alaposabban szemügyre vesszük a házakat, szembetűnő a különbség (5. kép)! Újjá kellett építeni az egész várost.

Így jobban érthető, hogy miért kóboroltak a fiúk a környéken, az egymástól 10-15 kilométer távolságban húzódó apró dombvidéki falvak között. Ha bőség nem is fogadta őket, segédkezve a mezőgazdasági munkákban, némi élelemhez juthattak, és persze fedélhez a fejük fölé. Többen Taldorfban állapotok meg, ahol még arra is volt módjuk, hogy úszóversenyeket rendezzenek a közeli Appenweiler halastavában (6. kép).

6. kép. Appenweiler halastava

A hadapródiskolások még az 1990-es években is több kirándulást szerveztek a környékre, a taldorfí templom falán ott díszileg a hálából beszentelt márványtábla (7. kép).

7. kép. A taldorfí templom, belső falán a hadapródok emléktáblájával

Valamiféle oktatásban is részesültek, sem arról nem állnak rendelkezésre adatok, hogy mit tanultak, sem arról, hogy hol történt a képzésük. A falu iskolája vélhetően abban az időben is a képen látható épületben működött (8. kép).

8. kép. A taldorfi iskola épülete

Később kitalálták, hogy beállnak az Idegenlégióba, '45 augusztusában ez meg is történt. Természetesen nem azért, hogy harcoljanak, hanem hogy mentsek az életüket, és rendszeresen élelemhez juthassanak. Aztán egy felcsert korrumpálva innen is sikerült továbbállniuk, majd végre valahára 1946 októberében a hadapródiskola még ott lévő tagjaival hazaindulhattak Taldorfból.

Zsilinszky leírása nem csak az egyedülvalósága miatt nagyon értékes dokumentum, hanem a megjelenített, Attilára jellemző hangulati elemek miatt is, melyek később visszaköszönek Gérecz egy-egy megnyilvánulásában vagy döntésében. Ír arról, hogyan vált napról-napra komorabbá a bezártság hatására, vagy hogy mennyire szeretett versengeni másokkal. Összesen egy évet és kilenc hónapot kellett Gérecz Attilának eltöltenie otthonától távol, sokszor életveszélyben, éhezve és fázva, szabadságától megfosztva ebben a tanulásra, tapasztalatszerzésre legfogékonyabb életkorában. A barátok 1946. október 23-án érkeztek haza a Kelenföldi pályaudvarra.